

Water

202.3

89DR

Beleidsnota

**DRINKWATERVOORZIENING, SANITAIRE VOORZIENINGEN,
DRAINAGE EN AFVALVERWIJDERING**

in

ONTWIKKELINGSLANDEN

SEKTORNOTITIE

februari 1989

LIBRARY, THE NATIONAL REFERENCE
CENTRE FOR COMMUNITY WATER SUPPLY
AND SANITATION (NRC)
1000 G ST. N. WASHINGTON, D.C. 20004
TEL: (202) 462-1000 FAX: (202) 462-1001
Ext. 141/142

ISBN: 5676
LQ: 202.3 89DR

INHOUD

Onderwerp	Pagina
1. INLEIDING	3
2. VOORUITGANG EN KNELPUNTEN	7
2.1 Participatie van gebruikers	8
2.2 Organisaties	9
2.3 Kostendekking en haalbaarheid	11
2.4 Techniek en lokale fabricage	13
2.5 Onevenwichtige ontwikkeling	14
2.6 Koördinatie en koöperatie	15
3. NEDERLANDSE BETROKKENHEID, UITGANGSPUNTEN, DOELSTELLINGEN EN RICHTLIJNEN	17
3.1 Betrokkenheid	17
3.2 Uitgangspunten	17
3.3 Doelstellingen	18
3.4 Richtlijnen	18
3.4.1 Bevolkingsparticipatie	19
3.4.2 Kostendekking	20
3.4.3 Institutionele ontwikkeling en kennisoverdracht	20
3.4.4 Technologie	21
3.4.5 Evenwichtige ontwikkeling	21
3.4.6 Koördinatie en koöperatie	22
4. OPERATIONALISERING	23

1. INLEIDING

Voorziening van voldoende water van een goede kwaliteit en hygienische verwijdering van afvalwater en van vaste afvalstoffen, zijn twee fundamentele voorwaarden voor een redelijk welzijn, een goede gezondheid en economische vooruitgang. Aan deze voorwaarden wordt alleen voldaan als er een deugdelijke watervoorziening voorhanden is op redelijke afstand en als er goede sanitaire voorzieningen zijn. Daarnaast dient ook de afvoer van vervuild oppervlaktewater, huishoudelijk afvalwater (inkl. uitwerpselen) en industrieel afvalwater verzekerd te zijn. Deze technische voorzieningen tesamen met voorzieningen voor de verwijdering van vast vuil worden aangeduid als D/S-voorzieningen.

Deugdelijk water is niet alleen nodig voor menselijke consumptie, maar ook voor, bij voorbeeld, industriële verwerking van landbouw-producten. Bovendien is er een belangrijke vraag naar water voor ander industrieel gebruik. In stedelijke gebieden kan het verbruik in industriële en commerciële activiteiten wel oplopen tot 40% van het totale verbruik. Mutatis mutandis geldt hetzelfde voor het afvalwater, wat complicaties met zich mee kan brengen voor het ontvangende oppervlaktewater, grondwater, of in zuiveringsinstallaties.

De onderkenning van de noodzaak van betrouwbare D/S-voorzieningen bracht de Verenigde Naties er in 1977 toe om 1980–1990 uit te roepen tot Internationaal Water Decennium. In dat kader stelde de World Health Organisation (WHO) een prognose op voor de totale behoefte in 1990: in dat jaar zouden de D/S-voorzieningen op een aanvaardbaar niveau moeten zijn voor 3 miljard meer mensen dan in 1979. Dat zou – zeer globaal geraamd – een bedrag vergen tussen 300 en 600 miljard US-dollars. Uitgaande van de ondergrens zouden de gemiddelde jaarlijkse uitgaven gedurende het decennium neerkomen op een vijfvoud van het bedrag dat in 1979 werd gespendeerd aan D/S-voorzieningen.

Een zo grote omvang van de behoefte aan voorzieningen en daarmee van het werk (voor-onderzoek, planning, ontwerp, uitvoering, overdracht van kennis en ervaring, inclusief beheer en onderhoud) betekent dat de intentie van het decennium meer een uitdaging en een stimulans is dan een haalbare, concrete doelstelling.

Er was – en is nog steeds – alle reden voor een dergelijke prikkel. Veel mensen in ontwikkelingslanden, zowel in de stad als op het platteland, ontberen minimale D/S-voorzieningen.

In 1970 moest 35% van de stadsbevolking en zelfs 87% van de plattelandsbevolking het zonder een deugdelijke watervoorziening stellen. Sanitaire voorzieningen ontbraken voor 46% van de stedelijke bevolking en voor 91% van de plattelandsbevolking. In 1980 was er wel vooruitgang geboekt, maar beschikte 26% van de stedelijke bewoners en 67% van de plattelandsbevolking nog niet over veilig drinkwater, terwijl 50% van de stedelijke bevolking en 87% van de plattelandsbewoners het zonder redelijke sanitaire voorzieningen moesten stellen. Naast het vaak ontbreken van deugdelijke en funktionerende voorzieningen raken bestaande voorzieningen als gevolg van de sterke bevolkingsaanwas op het platteland en in de stad in toenemende mate vervuild of worden ze ontoereikend.

Onvoldoende en/of verontreinigd drinkwater en onhygienische sanitaire voorzieningen zijn in belangrijke mate verantwoordelijk voor de hoge morbiditeit en mortaliteit in ontwikkelingslanden. Volgens schattingen van de Wereldgezondheidsorganisatie heeft 80% van alle ziekten te maken met gebrek aan water, gebruik van vervuild water of is het gevolg van gebrek aan kennis van elementaire hygiene. Zo kan het in droge gebieden voorkomen dat vrouwen (altijd en overal verantwoordelijk voor huishouding en voeding) water moeten halen van erg ver. In andere gebieden waar water dichterbij is kan het sterk vervuild zijn, bijvoorbeeld door gebruik van open water als latrine, of doordat er bilharzia in voorkomt of als gevolg van industriële lozingen.

De stimulans van het Internationale Water Decennium heeft gewerkt. Aanzienlijke inspanningen gedurende de laatste jaren hebben geleid tot opmerkelijke vooruitgang in de D/S-sektor. Op de eerste plaats in de ontwikkelingslanden zelf waar niet-gouvernementele organisaties (= NGO's) zowel als nationale overheden een hoge prioriteit hebben toegekend aan de D/S-sektor. De grote inzet van de nationale overheden, de aanzienlijke inspanningen van de vele NGO's en daarbij gevoegd de vele initiatieven van gebruikers hebben geresulteerd in een opmerkelijk snel toegenomen aanleg van voorzieningen. In financiële termen wordt de omvang van de eigen bijdrage van de ontwikkelingslanden zelf daarbij geschat op twee derde van de totale kosten.

De internationale gemeenschap heeft deze nationale initiatieven substantieel gesteund; financieel, materieel en professioneel. Ook Nederland beschouwt de D/S-sektor als een van de concentratiesektoren van haar beleid voor ontwikkelingssamenwerking. Ter illustratie hiervan is de Nederlandse bijdrage aan D/S-activiteiten de laatste jaren tussen de 100 en de 150 miljoen gulden per jaar geweest.

Het resultaat van alle inspanningen is indrukwekkend. Tussen 1980 en 1985 hebben in ontwikkelingslanden 300 miljoen meer mensen de beschikking gekregen over een verbeterde watervoorziening en 140 miljoen mensen over verbeterde sanitaire voorzieningen -in de stad danwel op het platteland.

De slagzin van het water decennium, 'WATER VOOR IEDEREEN', heeft als prikkel dus wel gewerkt, maar dit ideaal zal in 1990 nog niet worden bereikt. Integendeel, naar schatting waren er in 1985 zelfs meer mensen dan in 1980, die verstoken bleven van goede D/S-voorzieningen; de eerste helft van het decennium is er nauwelijks in geslaagd per saldo de groei van de behoefte bij te houden. Een van de redenen is dat de laatste jaren door de economische recessies en door de schulden-krises minder financiële middelen beschikbaar werden gesteld dan was voorzien bij het uitroepen van het Decennium in 1977. Bovendien groeit de bevolking in vele ontwikkelingslanden snel; dat heeft onder meer uitputting van de voorzieningen en ook vervuiling tot gevolg.

Een belangrijk, zorgelijk punt van aandacht in het internationale overleg is dan ook hoe met nieuwe impulsen het momentum kan worden vergroot, ten behoeve van zowel aanleg van nieuwe als verbetering van bestaande voorzieningen; bovendien is gebleken dat vele voorzieningen al snel in onbruik raken door gebrekkig onderhoud en beheer. Tenslotte heeft onderzoek aangetoond dat de aanleg van verbeterde D/S-voorzieningen op zichzelf niet volstaat om een reductie in watergebonden ziekten te realiseren. Goede hygiëne rondom de voorzieningen, en optimaal gebruik van de voorzieningen zijn evenzeer van belang. Deze laatste aspecten worden behartigd door activiteiten die gericht zijn op het aktiveren van participatie en op voorlichting over goed gebruik en hygiëne.

Het o.a. tijdens het Decennium gegroeide inzicht in deze en andere knelpunten is regelmatig onderwerp geweest van internationaal overleg over sektorstrategieën en sektorkoncepten. Dit overleg heeft geresulteerd in een aantal aanbevelingen, die ook van toepassing zijn op door Nederland ondersteunde D/S-activiteiten.

Het voorgaande is de aanleiding voor deze sektor-notitie: Zij is in de eerste plaats bedoeld voor gebruik in Nederland, ten behoeve van de formulering van een gefundeerd beleid voor de sektor, en ten behoeve van de formulering van handleidingen voor opzet, ontwerp en uitvoering van (mede) door Nederland gefinancierde projekten of programmas binnen de sektor. Daarmee is zij tevens van belang voor overleg met overheden en organisaties in gastlanden. In de derde plaats is zij mede geschreven met het oog op overleg met andere donoren en met VN-organisaties die betrokken zijn bij of werkzaam zijn in de sektor; zulk overleg is vooral van belang voor donor-koördinatie, die van grote betekenis is voor vergroting van de effectiviteit van de gezamenlijke inspanningen.

Met deze notitie, die aansluit op het Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsbeleid voor o.a. de gezondheidszorg en voor plattelandsontwikkeling, wordt beoogd een aanzet te geven voor:

- algemene beleidsvoornemens,
- hanteerbare doelstellingen en - daaruit volgende praktische richtlijnen.

2. VOORUITGANG EN KNELPUNTEN

Ondanks het feit dat aanleg en beheer van nieuwe D/S-voorzieningen en verbetering van bestaande nog achterblijft bij de groeiende behoefte, is m.n. tijdens het Internationale Water Decennium grote vooruitgang geboekt.

Op de eerste plaats wordt nu, meer dan voorheen, erkend dat deugdelijke D/S-voorzieningen op beloofbare gebruiksafstand een voorwaarde zijn voor een redelijk welzijn en een goede gezondheid. Tevens zijn nieuwe, gestandaardiseerde ontwerpen ontwikkeld, die het mogelijk hebben gemaakt op grote schaal relatief goedkope, technisch eenvoudige voorzieningen aan te leggen, en te onderhouden. Belangrijk is ook het inzicht dat begint to groeien betreffende een aantal – overigens niet sektor-specifieke – knelpunten zoals:

- de optimale participatie door gebruikers;
- de opbouw van D/S-organisaties voor beheer en onderhoud;
- de dekking van kosten, in samenhang met de bedrijfsvorm, publiekrechtelijk of partikulier;
- de neiging tot concentratie op drinkwatervoorziening met onderschatting van de noodzaak van sanitaire voorzieningen, drainage en vastafvalverwijdering;
- het gebrek aan coördinatie tussen nationale organisaties, donoren en multilaterale organisaties, alsmede
- coördinatie tussen de onderhavige en andere, gerelateerde sectoren zoals plattelandsontwikkeling, gezondheidszorg, landbouw, (rurale) industrieën, etc.

Over bovenstaande aspecten is veel geschreven. Toch bestaat nog steeds een grote vraag naar meer gedetailleerde en feitelijke documentatie over succesvolle grootschalige activiteiten op gebieden als bevolkingsparticipatie, organisatie en financiering van onderhoud en reparatie enz.

De hierna volgende paragrafen gaan nader in op een aantal algemene inzichten betreffende de bovengenoemde knelpunten. De paragrafen volgen in grote lijnen de aanbevelingen die door de Development Assistance Committee van de OESO en de WHO zijn opgesteld, en die het resultaat zijn van intensief internationaal overleg tussen o.a. UNDP, WHO, WB, UNICEF en een groot aantal bilaterale donoren.

2.1 Participatie van de gebruikers

De ervaring heeft geleerd dat D/S-activiteiten, die zonder georganiseerde ondersteuning en betrokkenheid van de gebruikersgemeenschap worden uitgevoerd, voorzieningen opleveren die slechts tijdelijk functioneren en niet optimaal worden gebruikt. Het gevolg hiervan is een laag rendement o.a. voor de volksgezondheid.

Participatie van gebruikers heeft tot doel het goede gebruik van de verbeterde voorzieningen te stimuleren en het effect op het welzijn te optimaliseren. Dit kan worden bereikt door de gebruikers in de voorbereiding, de uitvoering en het onderhoud te betrekken. Deze betrokkenheid heeft tot doel dat de gemeenschap van gebruikers en de overheid tesamen medeverantwoordelijkheid voor de voorzieningen dragen. Optimaal gebruik en goede zorg zijn daarmee gediend. Snel verval en vele, vaak onnodige, reparaties kunnen worden voorkomen. Duidelijke afspraken over de vormen van gebruikersparticipatie zullen echter, om misverstanden te voorkomen, voor de aanvang van een activiteit tussen de overheid en de gebruikers moeten worden gemaakt.

In het bijzonder is de participatie van vrouwelijke gebruikers van belang. Immers, vrouwen zijn primair verantwoordelijk voor de watervoorziening en voor de hygiëne van de huishouding. Ook bij het beheer van D/S-voorzieningen is het van belang dat vooral vrouwen er aan deelnemen, b.v. als lid van onderhoudscommittees of zelfs als onderhoudsmonteur.

Participatie van de gebruikers is alleen mogelijk als het door het nationale beleid wordt toegestaan. Een aantal ontwikkelingslanden voeren als beleid dat minimale watervoorzieningen gratis door de centrale overheid aan de bevolking beschikbaar worden gesteld. Een actieve betrokkenheid van de gebruikers wordt in deze landen niet gevraagd. In een dergelijke situatie vereist toekenning van medeverantwoordelijkheden aan de gebruikers een aanpassing van het nationale beleid. Dit is een structurele opgave. Een dergelijke beleidsverandering zal n.l. oa. leiden tot een herformulering van de taakstellingen vanaf het niveau van de gebruikers tot en met het nationale niveau. Een groot aantal landen zijn, met assistentie van oa. UNDP, WHO en WB, doende met de voorbereiding en uitvoering van dergelijke beleidsaanpassingen, met de herformulering van taakstellingen en met de noodzakelijke aanpassingen van de organisaties.

In die landen waar gebruikersparticipatie wel wordt gestimuleerd, wordt in toenemende mate, vanaf de voorbereiding van activiteiten, gestalte gegeven aan de vorm en de mate van bevolkingsparticipatie. Voorafgaand aan het opstellen van het projectplan wordt parallel aan het onderzoek naar de technische mogelijkheden dan tevens aangevangen met de voorlichting aan en de mobilisatie van de gebruikers. Tevens wordt in toenemende mate sociaal-ekonomisch vooronderzoek uitgevoerd om de bijdragen van de gebruikers in voorbereiding, uitvoering en onderhoud te kunnen inschatten. De voorlichting en mobilisatie, en het sociaal-ekonomische onderzoek worden wel samengevat als de niet-technische activiteiten. Na afronding van dit technische en sociaal-ekonomische vooronderzoek wordt met de gebruikers over de resultaten overlegd: o.a. over de meest geschikte techniek, de gewenste lokaties van de voorzieningen, de taakverdeling tussen de samenwerkende instanties enz. Pas na afronding van dit overleg wordt begonnen met uitvoeringsactiviteiten.

Voor de niet-technische aspecten kan gekozen worden uit een aantal opties. In enkele projecten zijn speciale tijdelijke sociaal-ekonomische eenheden opgericht voor de duur van het projekt. Een tweede optie, die aan populariteit wint, is de inschakeling van gespecialiseerde NGO's. Ook komt het voor dat de bediening van de niet-technische aspecten wordt toegewezen aan gespecialiseerde vakministeries b.v. voor Community Development of voor Gezondheid, en tenslotte kunnen de taken nog worden toegevoegd aan de competentie van de organisatie(s) verantwoordelijk voor de technische aspecten bv. het ministerie van Water. Voor alle opties geldt dat voortdurende en zorgvuldige afstemming tussen de technische en niet-technische aspecten veel aandacht zal blijven vragen wil participatie met succes worden ontwikkeld.

2.2 Organisaties

Nationale organisaties en instanties verantwoordelijk voor D/S-activiteiten zijn veelal niet voldoende in staat om de vele en snel toenemende werkzaamheden in de D/S-sektor naar behoren te verrichten.

Veel ontwikkelingslanden gebruiken de eigen of verkregen financiën (o.a. van multilaterale ontwikkelingsbanken) bij voorkeur voor de aanleg van voorzieningen in stedelijke gebieden. Bilaterale activiteiten van Nederland richten zich in het algemeen meer op de aanleg of verbetering van D/S-voorzieningen op het platteland of in de periferie van de intermediaire, regionale steden. In beide gevallen zijn gebruik, onderhoud en reparatie van D/S-voorzieningen normaliter de verantwoordelijkheid van de nationale D/S-organisaties.

Nationale D/S-organisaties hebben meestal een beperkte uitvoeringscapaciteit. Gebrek aan geschoold personeel en zwak management in combinatie met onvoldoende of ondeugdelijk materiaal staan de versnelde aanleg van D/S-voorzieningen in de weg.

Grote projecten die door een of meer dan een donor worden gefinancierd maken daarom veelal gebruik van een (tijdelijke) projektorganisatie die, na beëindiging van het projekt (meestal na enkele jaren), weer wordt afgebouwd. Op deze manier zijn vele D/S-voorzieningen aangelegd. Deze werkwijze draagt echter weinig bij aan de ontwikkeling van lokale uitvoeringscapaciteit.

D/S-voorzieningen die door een tijdelijke projektorganisatie zijn aangelegd worden normaliter gedurende een beperkte overdrachtsperiode overhandigd aan de nationale organisatie verantwoordelijk voor gebruik, onderhoud en reparatie. In de regel zijn deze nationale organisaties, vanwege budgettaire en personele beperkingen, niet in staat om de additionele taken er bij te nemen.

Delegatie van verantwoordelijkheden tot en met het niveau van de gebruikers kan het centrale niveau van nationale organisaties aanzienlijk ontlasten.

Delegatie van verantwoordelijkheden is echter o.a. afhankelijk van de gekompliceerdheid van de techniek. Onderhoud en reparatie op b.v. dorpsniveau zijn slechts mogelijk als de techniek dat toestaat, en als bovendien gereedschappen en onderdelen op dorpsniveau voorhanden zijn. Dit laatste zijn de centrale doelstellingen van het z.g. Village Level Operation and Maintenance (= VLOM) concept. Geïnspireerd door dit concept zijn o.a. een aantal handpompen ontwikkeld die nu op grote schaal worden geplaatst. Deze handpompen zijn primair bedoeld voor toepassing op het platteland en in dunbevolkte lokaties, maar vinden ook toepassing in armere stedelijke wijken. In het VLOM-concept kan de rol van de overheid, zowel wat betreft aanleg als onderhoud, beperkt worden gehouden tot die van adviseur en eventueel sponsor. Maar voor een goede uitoefening van deze ondersteunende functies door de overheid is recente en betrouwbare informatie over o.a. operationele aspecten van bestaande D/S-voorzieningen van belang, b.v. om de gebruikers nauwkeurig te informeren over de kosten van gebruik en onderhoud, over de slijtage en vervangingsbehoeften van onderdelen enz. Deze informatie ontbreekt nog grotendeels. Kosteneffectieve methoden om deze operationele informatie te genereren worden momenteel ontwikkeld en geïntroduceerd.

Technisch gekompliceerde en wijdvertakte stedelijke voorzieningen lenen zich in het algemeen minder voor verregaand gedecentraliseerd gebruik en onderhoud. Gebruik en onderhoud van deze voorzieningen worden meestal verzorgd door (semi-) overheidsorganisaties of nutsbedrijven. De laatste jaren wordt verzelfstandiging van de bedrijfsvoering sterk bepleit, mede om redenen van efficiënter bedrijfsmanagement als ook om een direkter relatie te leggen tussen kosten en inkomsten. Voorbeelden zijn de PDAM-bedrijven in Indonesië en de Water Corporations in een aantal Afrikaanse landen. De behoefte van deze nieuwe 'bedrijven' aan training en begeleiding op gebieden als management, administratie, financiën en technische training is groot. Om in deze behoeften te voorzien zijn gedurende de laatste jaren een aantal z.g. 'twinning' arrangementen tussen D/S-bedrijven in ontwikkelingslanden en o.a. Nederlandse nutsbedrijven ontstaan.

2.3 Kosteneffektiviteit en Kostendekking

Investerings in de D/S-sector zullen te allen tijde kosten-effektief moeten zijn. De kosteneffektiviteit wordt vastgesteld door een analyse te maken van de kosten en de baten. In deze analyse dient een onderscheid gemaakt te worden tussen de financiële, de economische en de sociale kosten en baten. Voor de berekening van de kosten en de baten zijn een aantal rekenmodellen en kwantitatieve maatstaven ontwikkeld. Deze modellen en maatstaven worden ook gebruikt in de D/S-sector met name voor drinkwaterleidingbedrijven.

Een tweede fundamentele noodzakelijkheid voor duurzame ontwikkeling in de D/S-sector is dat de kapitaalkosten (= rente en afschrijvingen), de operationele kosten (= kosten van gebruik) en de onderhoudskosten (= kosten van reparaties) worden gedekt. De kapitaalkosten van D/S-activiteiten worden veelal geheel of gedeeltelijk in de vorm van investeringskapitaal betaald door externe ontwikkelingsbanken of donoren. De operationele kosten en de onderhoudskosten komen normaliter voor rekening van de gebruikers en de nationale D/S-instanties.

De kapitaalkosten, de operationele kosten en de onderhoudskosten variëren sterk en zijn mede afhankelijk van de gekozen techniek, van de lokale omstandigheden en van het aantal gebruikers per faciliteit. Met name de Wereld Bank publiceert regelmatig cijfers over de kosten in een groot aantal landen. Uit dit cijfermateriaal blijken de kapitaalkosten van een waterput uitgerust met een handpomp, die van 50 tot 300 personen bedient, tussen de 20 – 60 gulden per persoon te zijn. Waterleidingssystemen voorzien honderden oplopend tot duizenden gebruikers van water. Waterleidingssystemen met openbare kranen kosten tussen de 60 en 120 gulden per persoon, en waterleidingssystemen met huisaansluitingen worden begroot op 120 – 220 gulden per persoon. Ook de kosten van gebruik variëren sterk. Deze kosten zijn verwaarloosbaar voor hand- en voetspompen en voor latrines. Maar de kosten van arbeid en energie van watervoorzieningen die gebruik maken van gemotoriseerd pompen kunnen tussen 10 en

50 gulden per hoofd per jaar bedragen. Ook de gebruikskosten van sanitaire voorzieningen lopen, afhankelijk van de techniek, sterk uiteen. Riolering met volledige waterzuivering kan tot 40 gulden per hoofd per jaar kosten. Voor de kosten van reparatie en onderhoud van watervoorzieningen kunnen de volgende richtgetallen worden gehanteerd: 1 gulden voor een handpomp, 3 gulden voor een publieke kraan en 5 gulden voor een huisaansluiting.

In de praktijk blijken nationale D/S-instanties vaak niet in staat te zijn de kosten van de rente op leningen te betalen. Maar ook de operationele kosten en de onderhoudskosten blijken veelal een te zware last te vormen voor de nationale D/S-organisaties: tarieven zijn vaak te laag en de inning is gebrekkig. Mede om deze redenen kan er dan b.v. geen brandstof voor de motoren of onderdelen voor reparaties worden aangeschaft. Als gevolg werken D/S-voorzieningen intermitterend ofwel raken voortijdig in verval. Toch zullen de kosten van gebruik en onderhoud in alle gevallen en van meet af aan gedragen moeten worden door de verantwoordelijke nationale D/S-organisaties ofwel de gebruikers. Rente-aflossingen op het investeringskapitaal kunnen eventueel op langere termijn worden verhaald.

Het is gebleken dat de gebruikers van verbeterde voorzieningen kunnen en willen bijdragen aan de kosten van aanleg, gebruik en onderhoud zeker als de voorzieningen voldoen, en als de hoogte van de tarieven de draagkracht van de gebruikers niet te boven gaan. Dit kan worden bereikt door de tariefstelling te relateren aan het inkomen van de gebruikersgroep(en). Voor de laagste inkomensgroepen wordt als richtlijn wel gebruikt dat de totale kapitaalkosten voor gebruik en onderhoud niet meer dan 3 tot 5% van het gezinsinkomen mogen bedragen. Ook kunnen de gebruikers bijdragen in natura. Bijvoorbeeld kan ongeschoolde arbeid worden geleverd, of lokaal aanwezige bouwmaterialen. Ook kunnen eenvoudige reparaties worden uitgevoerd en/of medeverantwoordelijkheid worden genomen voor zorgzaam gebruik.

Uiteindelijke besluitvorming over de financiële en andere bijdragen van de gebruikers, eventuele subsidies van de nationale overheid en de consequenties voor de keuze van de techniek zullen uiteraard in nauwe samenspraak tussen de gebruikers en de nationale D/S-autoriteiten moeten plaatsvinden.

De totale lasten en de keuze van de techniek zullen in belangrijke mate bepaald worden door de lokatie van de D/S-voorzieningen: betreft het een dichtbevolkte stad, een dunnerbevolkt regionaal centrum, een dorpskern ofwel een verspreid bewoond plattelandsgebied.

Stad

Stedelijke D/S-voorzieningen zijn gekonsentreerd op een kleine oppervlakte. Het gebruik van handpompen in combinatie met latrines wordt hier in het algemeen afgeraden: de latrines kunnen immers de waterputten verontreinigen. Maar, de armste

bevolkingsgroepen van vele steden zijn vaak niet in staat de operationele kosten en nog minder de vervangingskosten van waterleidingsystemen of centrale riolering te betalen. Om het toch mogelijk te maken ook deze arme groepen te bedienen is het van belang voor stedelijke voorzieningen:

- een nationaal beleid te ontwikkelen waarin alle bevolkingsgroepen, inclusief de armsten in de steden, voorzien zullen worden van deugdelijke D/S-voorzieningen;
- progressieve tariefstelling in te voeren voor de rijke gebruikersgroepen met subsidiëringmogelijkheden voor de armere gebruikers.

Platteland

Als gevolg van de snelle bevolkingsgroei op het verspreid bewoonde platteland raken bestaande, vaak traditionele watervoorzieningen uitgeput, neemt de waterkwaliteit af en nemen de loopafstanden toe. De bevolking van het platteland realiseert zich de gevolgen van deze ontwikkelingen erg goed, en geeft dan ook algemeen een hoge prioriteit aan de verbetering van m.n. drinkwatervoorzieningen. Met uitzondering van de zg. zwaartekrachtssystemen zijn waterleidingnetwerken in het algemeen niet geschikt voor toepassing op het dunbevolkte platteland. De kosten van aanleg van deze voorzieningen zijn hoog, voor het beheer en het gebruik van de voorzieningen is een goed ontwikkelde organisatorische infrastructuur vereist, en voor het relatief gekompliceerde onderhoud zijn goed opgeleide mecaniciens nodig evenals goed uitgeruste werkplaatsen en een uitgebreid assortiment onderdelen.

Om bovenstaande redenen worden eenvoudige en goedkope technieken, zoals handpompen en eenvoudige distributiesystemen die gebruik maken van zwaartekracht, sterk aanbevolen voor toepassing in dunbevolkte gebieden op het platteland. Aanleg en onderhoud van deze voorzieningen kan op het niveau van de gebruikers plaatsvinden. Maar omdat deze technieken pas recent op grote schaal worden toegepast, wordt er – m.n. op het platteland in Afrika – nog veel geëxperimenteerd met systemen voor gebruik en onderhoud. In een aantal landen worden reparaties gratis uitgevoerd door de D/S-organisaties op distriktsniveau. In andere landen worden reparaties tegen betaling uitgevoerd door daartoe opgeleide zelfstandige specialisten. Sommige van deze specialisten worden door de gebruikers van een watersysteem betaald per reparatie, anderen krijgen een maandsalaris. Ook de inning van gelden voor gebruik en reparaties verschilt. Soms wordt per reparatie geld opgehaald, in andere gevallen storten de gebruikers een maandelijks bijdrage in een waterfonds. In het algemeen geldt dat de inning van gelden en de uitbetaling in nauwe samenspraak met de gebruikers of hun vertegenwoordigers zal moeten worden geregeld.

2.4 Techniek en lokale fabrikage

Technisch gekompliceerde en dure D/S-voorzieningen zijn ongeschikt gebleken voor grootschalige toepassing in minder draagkrachtige ontwikkelingslanden. De laatste

jaren is met succes hard gewerkt aan de ontwikkeling van eenvoudige en betaalbare technieken.

Op het gebied van de watervoorziening is de belangrijkste technologische ontwikkeling bereikt op het gebied van de hand- en voerpompen. Ook Nederland heeft hier een belangrijke bijdrage geleverd. Vele typen hand- en voerpompen o.a. 'direct action' handpompen, z.g. 'maintenance free' handpompen enz. zijn in productie genomen, en vele honderdduizenden hand- en voerpompen worden jaarlijks geïnstalleerd. Ook de beschikbare technieken voor het slaan van putten zijn uitgebreid met o.a. gereedschap om putten te boren met de hand. Op het gebied van de sanitaire voorzieningen zijn een aantal variaties ontwikkeld voor latrines in de categorieën van de z.g. VIP-latrines (Ventilated Improved Pit latrine), composterende latrines, 'pour-flush' latrines enz. Ook zijn enkele eenvoudige technieken ontwikkeld voor de verwijdering en zuivering van afvalstoffen. Voorbeelden hiervan zijn de z.g. 'small bore sewers' en biogasininstallaties.

Vanwege hun technische eenvoud worden een aantal van de recent ontwikkelde installaties nu ook in ontwikkelingslanden gefabriceerd. Voorbeelden hiervan zijn m.n. een aantal hand- en voerpompen, boorgereedschappen voor ondiepe putten, opstappen voor latrines enz. Door binnen een land slechts een beperkt aantal producenten toe te staan, kan de verscheidenheid in typen installaties, die op de open markt worden aangeboden, worden beperkt. Op deze wijze kan lokale fabricage bijdragen aan standaardisatie binnen een land.

De economische rentabiliteit van lokale fabricage is echter afhankelijk van een aantal voorwaarden. Invoerrechten op grondstoffen en verkoopbelastingen op de eindproducten zullen rekening moeten houden met de concurrentiepositie ten opzichte van ingevoerde producten. Ook moet de lokale producent kunnen beschikken over voldoende harde valuta om de noodzakelijke grondstoffen te kunnen aankopen. Tevens is bij het opstarten van lokale fabricage beperkte deskundige assistentie wenselijk gebleken o.a. voor management begeleiding, kwaliteitscontrole, produktontwikkeling enz. De laatste jaren zijn een aantal lokale joint ventures gestart en neemt ook lokale fabricage onder licentie toe.

2.5 Onevenwichtige ontwikkeling

Van oudsher krijgt drinkwatervoorziening de meeste aandacht binnen de D/S-sektor. Aan sanitaire voorzieningen, drainage en vastvuilverwijdering wordt minder prioriteit gegeven. Dit heeft te maken met de opvatting dat de verantwoordelijkheid voor de aanleg en het onderhoud van sanitaire voorzieningen primair tot het huishouden behoren. Tevens zijn de kosten van sanitaire voorzieningen – m.n. van riolering – hoog, zijn speciale organisaties hiervoor verantwoordelijk, en wordt bij de keuze door de gebruikers algemeen voorkeur gegeven aan verbetering van de waterziening boven

sanitaire voorzieningen. Immers, drainage en vastvuilverwijdering op het platteland zijn, in het algemeen gesproken, minder urgent.

De vraag naar deugdelijke sanitaire voorzieningen, drainage en vuilverwijdering neemt echter toe. Enerzijds omdat het probleem van de vervuiling toeneemt met name in en rondom stedelijke gebieden. Anderzijds hebben voorlichtingsactiviteiten over de technische mogelijkheden de belangstelling voor verbetering van sanitaire voorzieningen geprikkeld. Bovendien zijn verbeterde voorzieningen sinds de ontwikkeling van goedkopere technieken binnen het beursbereik gekomen van de armere bevolkingsgroepen.

Een belangrijke handicap voor evenwichtige sektorontwikkeling is dat doorgaans separate organisaties o.a. Ministerie van Water, Ministerie van Gezondheid en gemeentelijke diensten verantwoordelijk zijn voor respectievelijk drinkwatervoorziening, sanitaire voorzieningen, drainage en vastvuilverwijdering. Een evenwichtige ontwikkeling wordt daarmee afhankelijk van goed afgestemde samenwerking tussen verschillende organisaties. Dit blijkt makkelijker gezegd dan gedaan.

Effektieve coördinatie tussen diverse organisaties, verantwoordelijk voor de watervoorziening respectievelijk sanitaire voorzieningen, drainage en afvalverwijdering is aldus een vereiste. Voorbeelden van deze geïntegreerde en gekoördineerde stedelijke projecten, die door Nederland worden gesteund, zijn het Kanpur/Mirzapur project in India, het 'Integrated Urban Infrastructure Development Project' in Indonesië en het 'Integrated urban water and sanitation project' in Rada, Noord Jemen. En voorbeelden van geïntegreerde projecten op het platteland zijn de drinkwater en sanitatie projecten in Morogoro/ Shinyanga, Tanzania en in een aantal deelstaten in India. Ofschoon het nog te vroeg is voor meetbare resultaten mag worden aangenomen dat het welzijn en de volksgezondheid meer zullen profiteren van deze geïntegreerde benadering dan ingeval van een enkelvoudige verbetering.

2.6 Koördinatie en Koöperatie

Koördinatie en koöperatie tussen donoren onderling, tussen donoren en nationale organisaties, en tussen de D/S-sektor en andere sektoren, is vaak gebrekkig.

De koördinatie en koöperatie tussen donoren onderling is, mede dankzij regelmatig internationaal overleg via o.a. de DAC, gedurende de laatste jaren aanzienlijk verbeterd. Als gevolg hiervan zijn sektorstrategieën tot ontwikkeling gekomen, die geleidelijk aan hun weg vinden in sektorbeleidsplannen van vele donororganisaties. Voortzetting van deze koördinatie en koöperatie zal, ook na beëindiging van het Water Decennium, de consistente ontwikkeling van de D/S-sektor ten goede komen.

Op nationaal niveau is koördinatie en koöperatie tussen de nationale overheid en

donoren en tussen de diverse organisaties, die verantwoordelijkheid dragen voor de D/S-sektor, uiteraard primair de verantwoordelijkheid van de nationale overheid. Gedurende het Decennium is overleg over sektorbeleid en sektorstrategieën op gang gekomen tussen nationale D/S-organisaties en internationale instellingen zoals de WHO, het UNDP en de WB. Tevens zijn in een aantal landen de nationale D/S-organisaties geholpen door z.g. Sector Development Teams van de Wereld Bank/UNDP om sektor-investeringsplannen te maken.

'Regional'- en 'Country Sector Strategy' Workshops, die met assistentie van de WHO of bilaterale donoren hebben plaatsgevonden, hebben in een aantal landen geleid tot noodzakelijke aanpassingen van nationaal beleid en sektorstrategieën. Een voorbeeld is het Arusha seminar (1986) in Tanzania waar delegatie van verantwoordelijkheden van nationaal niveau naar distriktsniveau en gebruikersparticipatie uitvoerig aan de orde zijn geweest.

De D/S-sektor staat ook niet op zichzelf. Ontwikkelingen in de D/S-sektor kunnen effecten hebben op andere sectoren zoals b.v. op de gezondheid, het milieu, het productiepotentieel enz. Omgekeerd kunnen ontwikkelingen in andere sectoren grote invloed hebben op de D/S-sektor.

- landbouw; grootschalige wateronttrekking voor produktieve doeleinden m.n. voor irrigatie – kan de watervoorraden ernstig reduceren waardoor de voorraden voor drinkwatervoorziening in gevaar komen. Met de toenemende wateronttrekking wordt de rol van goed beheer over de watervoorraden steeds belangrijker. Om goed beheer te kunnen voeren is kennis over de watervoorraden en de exploitatie van deze voorraden vereist. De behoefte aan kennis over watervoorraden en wateronttrekking om te komen tot beter beheer van de snel schaarser wordende watervoorraden is in een aantal landen o.a. Indonesie, Noord-Jemen, de Sahel-landen enz. groot.
- milieu; grootschalige wateronttrekking uit beperkte watervoorraden en lozingen van (verontreinigd) afvalwater kunnen het milieu aantasten. Verwoestijning en ernstige vormen van oppervlaktewaterverontreiniging en verzilting van grondwater als gevolg van intrusie van zeewater zijn bekende voorbeelden hiervan. Afdoende maatregelen om deze degradatie en verontreiniging van het milieu te beheersen of te voorkomen zullen tijdig getroffen moeten worden.
- fysieke infrastructuur; verbeteringen aan D/S-voorzieningen sorteren het meeste effect op het welzijn en de volksgezondheid indien ze gepaard gaan met verbeteringen in de woonomstandigheden en met een algemene economische vooruitgang.
- gezondheidszorg: eerstelijnsgezondheidszorg en in veel mindere mate curatieve gezondheidszorg zijn complementair aan D/ S-activiteiten. Een effectieve eerstelijnsgezondheidszorg draagt bij aan de effectiviteit van activiteiten in de D/S-sektor.

3. NEDERLANDSE BETROKKENHEID, UITGANGSPUNTEN, DOELSTELLINGEN EN RICHTLIJNEN

3.1 Betrokkenheid

Nederland zet zich al een aantal jaren in voor de verbetering van de D/S-voorzieningen in een aantal ontwikkelingslanden. Gedurende de laatste jaren legden de activiteiten in de D/S-sektor jaarlijks beslag op 100 – 150 miljoen Nederlandse guldens.

Naast de financiële bijdrage uit de Nederlandse overheidsfinanciën dragen ook vele instituten, onderwijsinstellingen en bureaus hun steentjes bij. In toenemende mate groeit de belangstelling in de partikuliere sektor om ook via b.v. bedrijfs- of partikuliere contacten een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van de sektor.

Nederland ondersteunt vele en diverse D/S-activiteiten in ontwikkelingslanden variërend van enkelvoudige projecten met een specifieke doelstelling, b.v. het verrichten van grondwateronderzoek in een bepaald gebied of het tijdelijk beschikbaar stellen van een specialist aan een nationale D/S-organisatie, tot en met het voorbereiden en uitvoeren van een multidisciplinaire en geïntegreerde activiteit waarin watervoorziening, sanitaire voorzieningen, drainage van oppervlaktewater en afvalverwijdering integrale onderdelen zijn naast voorlichting over hygiëne en het optimale gebruik. Ook goederenleveranties o.a. onderdelen, apparatuur, materialen ed. worden gefinancierd.

3.2 Uitgangspunten

Nederland zal haar specifieke deskundigheid en beschikbare middelen naar vermogen blijven inzetten voor de D/S-sektor. Vanwege de beperkingen in de Nederlandse middelen zullen een aantal keuzen moeten worden gemaakt. Hierbij zullen de volgende overwegingen en criteria uitgangspunten zijn:

- voorrang voor landen waarmee Nederland een duurzame ontwikkelingsrelatie heeft m.n. de z.g. programmalanden en- regio's.
- binnen programmalanden of programmaregio's worden, in overleg met en met instemming van de nationale overheid, in voorkomende gevallen, bij voorkeur beperkte gebieden geselecteerd (b.v. regio's, distrikten, regionale centra, kleinere steden).

- door Nederland ondersteunde activiteiten zullen passen binnen het beleidskader en de ontwikkelingsplannen voor de D/S-sektor van de lokale partner(s) en Nederland. Voorzover deze kaders en/of plannen er (nog) niet zijn, zal de ontwikkeling ervan worden aangemoedigd. Nederlandse ondersteuning zal bij voorkeur voor een meerjarige periode worden overeengekomen. Normaliter zullen voor de aanvang de doelstellingen, de diverse activiteiten, de acteurs en de financiële, materiële en professionele inbreng van de samenwerkende partijen worden beschreven en overeengekomen.
- D/S-activiteiten zullen zoveel als mogelijk leiden tot concrete en meetbare resultaten. Voorbereidingswerkzaamheden en studies – b.v. naar de behoefte van een bevolkingsgroep aan de verbetering van bestaande D/S-voorzieningen of naar het voorkomen van grondwatervoorraden – komen voor Nederlandse ondersteuning in aanmerking als deze activiteiten opgevolgd kunnen worden door concrete uitvoeringsactiviteiten.
- door Nederland ondersteunde activiteiten dienen er toe bij te dragen dat de sektorontwikkeling zich op eigen kracht kan voortzetten. De Nederlandse assistentie zal daarom aansluiten bij de lokale capaciteit in de sektor. Kennisoverdracht en demonstratie zullen kernelementen blijven van de Nederlandse assistentie.

3.3 Doelstellingen

De algemene Nederlandse doelstelling voor de D/S-sektor is een bijdrage te leveren aan een blijvende en effectieve verbetering van de levensomstandigheden en de gezondheid van vooral de minst draagkrachtige bevolking op het platteland, de regionale centra en de intermediaire steden.

De specifieke doelstellingen kunnen betrekking hebben op de verbetering in kwantiteit, in kwaliteit en/of bereikbaarheid van drinkwatervoorzieningen zowel als sanitaire voorzieningen. Ook activiteiten gericht op de verantwoorde exploitatie en het doelmatig beheer van grond- of oppervlaktewater danwel activiteiten om de ophaal en/of zuivering van afvalstoffen te verbeteren en milieuverontreiniging te voorkomen of te reduceren worden gerekend tot de D/S-sektor.

3.4 Richtlijnen

Twee van de centrale, algemene doelstellingen van het Nederlandse beleid zijn duurzaamheid en effectiviteit. In Hoofdstuk 2 is uitvoerig beschreven welke aspecten – o.a. participatie, institutionele ondersteuning, kostendekking, coördinatie, goed beheer enz – van invloed zijn op de duurzaamheid en de effectiviteit van D/S-activiteiten. Uiteraard is de mate waarin de verschillende aspecten aandacht verdienen sterk afhankelijk van de lokale situatie. Voor sommige projecten staat actieve participatie centraal; in andere projecten zal training en institutionele ontwikkeling veel aandacht vragen, en weer andere activiteiten behoeven actieve coördinatie tussen een aantal

samenwerkende instanties, bv. door de instelling van een z.g. 'Steering Committee'.

Per project zal nauwkeurig nagegaan moeten worden welke aspecten (participatie, kostendekking, coördinatie enz) bijzondere aandacht verdienen, en hoe deze aandacht in de praktijk gestalte moet worden gegeven, bv. door voorbereidend onderzoek, de ontwikkeling van richtlijnen voor financiering van het onderhoud enz.

Met betrekking tot de al in hoofdstuk 2 beschreven factoren zijn de volgende algemene Nederlandse richtlijnen van toepassing:

3.4.1 Bevolkingsparticipatie

Nederland erkent het belang van actieve participatie van de gebruikers vanaf de voorbereiding tot en met het gebruik en het onderhoud van D/S-voorzieningen.

Nederland erkend, dat in een aantal landen aanpassingen in het nationale beleid noodzakelijk zijn om participatie van de gebruikers te optimaliseren. Bij dit werk worden een aantal ontwikkelingslanden met succes geassisteerd door o.a. de WHO en de WB. Voorzover mogelijk zal dit werk voor Nederlandse ondersteuning in aanmerking komen in die landen waar Nederland actief is in de D/S-sektor.

Door Nederland ondersteunde D/S-activiteiten zullen er in principe van uitgaan dat de gebruikers een maximale rol zullen spelen in de voorbereiding, uitvoering en m.n. het onderhoud. In meer specifieke zin betekent dit:

- a. tijdens de voorbereiding zal, in samenwerking met de (toekomstige) gebruikers dmv vooronderzoek de behoefte aan een verbetering van D/S-voorzieningen worden bepaald. Tevens zullen de technische alternatieven, de mate en de vorm van participatie en de lokaties van de voorzieningen in nauw overleg met de gebruikers en m.n. de vrouwen, worden overeengekomen;
- b. voor technisch eenvoudige D/S-voorzieningen m.n. voor dunbevolkte gebieden op het platteland, maar ook in regionale centra en kleinere steden zal, voorzover technisch en organisatorisch mogelijk, worden gestreefd naar management door de gebruikers. Er wordt van uitgegaan dat externe assistentie in principe van tijdelijke en beperkte omvang zal zijn;
- c. actieve participatie van vrouwen zal speciale aandacht krijgen;
- d. om de effectiviteit van verbeterde D/S-voorzieningen te verhogen zullen voorlichting over de relaties tussen verbeterde D/S-voorzieningen, het optimale gebruik, hygiene en gezondheid integraal onderdeel zijn van voorbereiding en uitvoering van D/S-activiteiten.

3.4.2 Kostendekking

Nederland zal uit blijven gaan van het principe dat de kosten van gebruik en onderhoud voor rekening komen van de gebruikers respectievelijk de nationale overheid. Nederland zal totale financiële onafhankelijkheid van de D/S-sektor stimuleren. Dit houdt in dat ook de betaling van rente en afschrijvingen door de gebruikers respectievelijk de nationale D/S-organisaties zal worden aangemoedigd. Waar dit (nog) niet mogelijk is bij eerste aanleg, zullen schenkingsmiddelen worden aangewend. Projektvoorstellen zullen op basis van sociaal-ekonomisch vooronderzoek de sociale en ekonomische draagkracht van de gebruikers en de rentabiliteit van de activiteiten bepalen evenals hoe en door wie de kosten van gebruik en onderhoud zullen worden betaald. Dit zal moeten leiden tot konkrete afspraken vooraf met de gebruikers en de nationale overheden over de tariefstelling en inning van de betalingen voor minimaal het gebruik en het onderhoud.

Mocht uit dit vooronderzoek blijken dat de kosten van gebruik en onderhoud niet in redelijkheid – dwz dat de kosten hoger zijn dan 3 tot 5% van het gemiddelde gezinsbudget – door de gebruikers of de verantwoordelijke D/S-organisaties kunnen worden opgebracht dan zal uitvoering van de aktiviteit geen doorgang kunnen vinden, tenzij deze kosten op redelijke termijn en op grond van redelijke prognoses wel door de gebruikers en/of de D/S-organisaties kunnen worden gefinancierd.

Goede en duurzame dienstverlening is afhankelijk van deugdelijk financieel-ekonomisch beheer. De introductie van een kostendekkend syteem voor minimaal de gebruiks- en onderhoudskosten is noodzakelijk. Voor D/S-voorzieningen op het platteland zal dit in nauwe samenspraak met de gebruikers tot stand moeten komen, met de overheid in een stimulerende, kontrollerende en adviserende rol, daarin eventueel tijdelijk bijgestaan door buitenlandse (Nederlandse) expertise.

3.4.3 Institutionele ontwikkeling en kennisoverdracht

Vanwege de altijd beperkte middelen van centrale overheden en om reden van vermaatschappelijking ondersteunt Nederland de huidige tendens om nationale D/S-organisaties te decentraliseren van nationaal niveau tot en met het niveau van de gebruikers. Tevens zal steun worden gegeven aan initiatieven om daarvoor in aanmerking komende werkzaamheden (b.v. de produktie van handpompen, boormateriaal e.d. danwel het uitvoeren van konstruktiewerkzaamheden) over te laten aan de partikuliere sektor.

Nederlandse deskundigheid kan, in voorkomende gevallen, een adviserende rol spelen bij de vormgeving van de decentralisering van verantwoordelijkheden. Ook bij het opleiden van personeel op alle niveaus kan een belangrijke bijdrage worden geleverd door Nederlandse experts.

In de (semi)partikuliere sektor wordt Nederlandse kennis en ervaring al gebruikt voor een groot aantal activiteiten waaronder advisering over bedrijfsvoering in de vorm van o.a. 'twinning'-arrangementen en 'joint-ventures'. De goede ervaringen die zijn opgedaan met bedrijfstrainingen in de watersector zijn een stimulans om dergelijke arrangementen aan te moedigen en voort te zetten.

De omvang van de aanleg van nieuwe D/S-faciliteiten zal moeten zijn afgestemd op de actuele of toekomstige institutionele capaciteit om de verbeterde voorzieningen naar behoren te gebruiken en te onderhouden. De institutionele capaciteit van lokale D/S-instanties zal daarom in de voorbereidingsfase moeten worden vastgesteld. Haalbare plannen (o.a. budgettair) voor institutionele ontwikkeling op de langere termijn kunnen dan worden gemaakt. Deze plannen zullen zo concreet en gedetailleerd mogelijk de taakstellingen op alle niveaus van de nationale D/S-organisaties moeten aangeven.

Voor de planning en voor training/kennisoverdracht kunnen tijdelijk buitenlandse experts worden ingezet.

3.4.4 Technologie

Nederland zal onderzoeksprogramma's voor de ontwikkeling van eenvoudige en betaalbare D/S-technieken voor de armere bevolkingsgroepen in ontwikkelingslanden aanmoedigen en ook financieel, waar mogelijk, ondersteunen.

Tevens zal lokale, commerciële fabricage worden gestimuleerd. Beperkte ondersteuning op de gebieden van training in bedrijfsvoering of produktontwikkeling zal, in voorkomende gevallen, kunnen worden overwogen.

Bij de selectie van het type voorziening zullen de volgende hoofdkriteria worden gehanteerd:

- de lokale capaciteit om de installaties naar behoren te onderhouden;
- adequate dienstverlening tegen een voor de gebruikers acceptabele prijs.

3.4.5 Evenwichtige ontwikkeling

Voor stedelijke gebieden, maar ook voor plattelandsgebieden wordt een evenwichtige verbetering voorgestaan van de watervoorziening in combinatie met sanitaire voorzieningen, drainage en afvalverwijdering.

Aktieve en effectieve koöperatie en koördinatie tussen de nationale D en S-organisaties zal daarom worden gestimuleerd.

In de voorbereidingsfase zal intersektorale planning worden aangemoedigd in combinatie met voorlichtingsactiviteiten.

Er zal van worden uitgegaan dat door Nederland ondersteunde projektactiviteiten die grond- of oppervlaktewater onttrekken danwel leiden tot de lozing van afvalwater of de produktie van vuil voorafgaand aan de uitvoering de eventuele negatieve gevolgen voor het milieu zullen kenbaar maken aan de bevoegde en verantwoordelijke autoriteiten. Deze in kennis stelling zal gepaard gaan met advisering hoe de negatieve effecten kunnen worden beperkt b.v. door een vergunningstelsel voor wateronttrekking of een heffingstelsel voor vuillozingen of dump.

3.4.6 Koördinatie en koöperatie

Nederland zal de koördinatie en koöperatie tussen donoren actief stimuleren. Nauwe samenwerking en overleg met de internationale organisaties zoals UNDP, WHO en Wereld Bank zal worden nagestreefd. In dit verband zal de actieve deelname aan het internationale overleg over sektorbeleid en sektorstrategieën, zoals dat m.n. tijdens het Internationale Water Decennium zo sterk is ontwikkeld, worden voortgezet.

In de programmalanden en programmaregio's zal nauwere samenwerking worden gezocht met de z.g. Sector Development Teams van de Wereld Bank, en zal actief worden deelgenomen aan sektorbeleidsbesprekingen tussen de ontvangende landen en de donoren.

Informatieoverdracht en kennisoverdracht tussen nationale en internationale organisaties en de ontwikkeling van relevante kennisbestanden (gecomputeriseerd en bibliotheken) zal, als onderdeel van projektactiviteiten, worden gestimuleerd.

4. BELEIDSUITVOERING

Om uitvoering te geven aan de Nederlandse doelstellingen en richtlijnen voor de D/S-sektor zoals vervat in Hoofdstuk 3 van deze notitie, zullen de volgende hoofdlijnen worden gevolgd:

1. voor die programmalanden en programmaregio's waarin Nederland de D/S-sektor ondersteunt, zal in het beleidsplan een D/S-sektorparagraaf worden opgenomen, waarin de doelstellingen en de belangrijkste uitvoeringsaspecten voor bilaterale samenwerkingactiviteiten in de sektor zullen zijn beschreven.
2. met de programmalanden en programmaregio's waarin Nederland de D/S-sektor ondersteunt zullen specifiek per land, en m.n. voor de geselecteerde regio's binnen het land, meerjarige sektorplannen worden opgesteld. In deze sektorplannen zullen de algemene en specifieke doelstellingen van het programma zijn beschreven evenals het activiteitenpakket, de acteurs en de in te brengen middelen. Ook zal de relatie met andere sectoren zoals gezondheidszorg, landbouw, plattelandsontwikkeling enz en de effecten op het milieu worden uitgewerkt. De sektorplannen zullen met geregelde tussenpozen moeten worden aangepast. Op basis van de sektorplannen zal Nederland in staat zijn een langjariger kommittering te doen.
3. De nationale autoriteiten zullen in samenspraak met de Nederlandse ambassades de hoofdrol behouden voor de identifikatie van activiteiten. Voor deze taak en het overleg met nationale autoriteiten over de Nederlandse richtlijnen zullen een aantal z.g. sektorspecialisten worden aangesteld. Voor het volgen van en rapporteren over projekten in uitvoering zullen onafhankelijke deskundigen worden gezocht die op generlei wijze betrokken zijn bij de uitvoering van projekten. In het algemeen gesproken zullen uitvoeringsactiviteiten worden aanbesteed in de marktsektor.